

MUNKAFOLYAMATOK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK

Állomány, állományalakítás

01/039

CHAPMAN, Ann – CREASER, Claire – SPILLER, David: Trends in monograph acquisitions in UK libraries = Libr.Manage. 21.vol. 2000. 6.no. 307-315.p. Bibliogr.

A monográfiavásárlás tendenciái az Egyesült Királyság könyvtáraiban, 1980-1998

Dokumentumszolgáltatás; Felsőoktatási könyvtár; Könyvárak; Könyvvásárlás; Közművelődési könyvtár

Az UKOLN (UK Office for Library and Information Networking) 1980-tól folyamatosan felméréseket végez annak megállapítására, hogy az éves kiadványtermés (BNBMARC rekord formájában) milyen mértékben lelhető fel a brit könyvtárakban. Adatgyűjtésnél először csak azt az időpontot regisztrálták, amikor a könyvtár hozzáadott egy bizonyos MARC rekordot a katalógusához, 1988-tól viszont már a rendelési tételeket is felvették. A húsz év óta épülő adatbázis az eredeti szándéktól némileg eltérő célú vizsgálatok folytatását, pl. az állományalakítási tendenciák megfigyelését is lehetővé teszi. A felmérésben félévenként 6 közművelődési és 6 felsőoktatási könyvtár vett részt. Ezek mindegyike havonta beküldött 10-10 véletlenszerűen kiválasztott új katalógustételt, illetve megrendelési tételt, a 1974 utáni megjelenésekből.

Az elemzést, melynek fő célja brit közművelődési és egyetemi könyvtárak 1980 és 1998 közötti állománygyarapítási tendenciáinak meghatározása, az UKOLN és a LISU (Library and Information Sta-

tistics Unit, Loughborough) közösen végezte. Az UKOLN adatbázisának tételeit kiegészítették a Book Data formátumra és tárgyi besorolásra vonatkozó adataival, valamint a Whitaker adatbázisból származó ár-adatokkal. Az elemzés tehát a publikálás és a beszerzés között eltelt időre, a keménykötésű és puhafedelű könyvek arányára, tartalmi kategóriákra, a publikálás idején érvényes árra és az állomány megőrzésének időtartamára terjedt ki.

A közművelődési könyvtárakban a beszerzés jóval több, mint 70%-a történt a dokumentum megjelenésének évében, illetve a következő évben. Az öt évvel a publikálás idején túli beszerzés 1984-ben csak 4%, 1995-ben 8%, 1998-ban 3% volt. Meglepő a régebbi könyvek beszerzésének alacsony arányszáma, hiszen a kereslet nem korlátozódik csupán a legújabb művekre. Az elhasználandó állapotú könyveket állandóan cserélni kellene, de a közkönyvtárak nem tudnak ehhez szükséges mértékű és gyakoriságú állományrevíziót folytatni. Túlságosan kötődnek a könyvkereskedelem kurrens újdonságaihoz is. Az ismeret elévülésének rátája alig érinti a beszerzést. A beszerzési arány éppen a megjelenés évében a legalacsonyabb a jog, orvostudomány, számítástechnika gyorsan avuló anyagából. (Igaz, hogy öt évnél régebbi kiadványokat is alig vásárolnak ilyen tárgykörökben.)

Az egyetemi könyvtárakban a megjelenés évében vagy az azt követő évben beszerzett dokumentumok aránya kb. kétharmados. Gyakrabban vásárolnak régebbi megjelenésű műveket, és ez az arány növekszik. Pedig egy szakkönyv sokszor nem nagyon sokáig kapható kereskedelmi forgalomban. A válogatáshoz szükséges szaktudományos könyvis-

mertetések általában bizonyos késéssel jelennek meg. A használt szakkönyvek vásárlása is megélt, különösen az újabb alapítású egyetemek töltik fel állományukat ily módon. A kiadóknak érdeemes volna hosszú évekig kereskedelmi forgalomban tartani bizonyos címeket, és a terjesztőknek sem árt tudni az ilyen igényekről. A tartalmi elvülés az egyetemi könyvtárakban szintén nem döntő szempont a beszerzésnél, noha nagyobb a szerepe. Az öt évnél régebbi megjelenésű beszerzések közül a művészeti könyvek aránya itt a legszámottevőbb. A legújabb könyvek beszerzésében nincs a szaktárgyak között jelentősebb eltolódás, bár a 90-es években a bölcsészettudományok aránya fokozatosan csökkent, a társadalomtudományoké viszont megnőtt.

A közönyvtárakban a keménykötésű könyvek beszerzési aránya a 80-as években kb. 50% volt, és ez 1998-ra 44%-ra esett vissza. Meglepő módon a nem szépirodalmi művek beszerzési aránya keménykötésű formátumban még jobban megcsappant, pedig ez ellentétes a közönyvtárak beszerzési elveivel. A puhafedelű könyvek beszerzési aránya a közönyvtárakban minden területen növekszik. Az egyetemi könyvtárakban a keménykötésű könyvek beszerzési aránya jóval magasabb, hiszen tartósabb megőrzésre törekszenek.

A közönyvtárakban a szépirodalmi és gyerekkönyvek beszerzési aránya nem oly magas, mint ahogy az éves hatósági jelentésekben olvasható. Az alábbi témakörök vezetnek: család, otthon, hasznos tanácsok, sport, utazás, szabadidő, nyelv, irodalom, életrajz. Az életrajz aránya a vizsgált időszak beszerzésében megháromszorozódott, de valószínűleg a könyvkiadásban is ez a jellemző. A közönyvtárakban csökkent a bölcsészettudományi és társadalomtudományi beszerzések részaránya. A számítástechnikai szakirodalom aránya csak lassú növekedést mutat, késve szolgálja ki az erőteljesen jelentkező igényeket. Az egyetemi könyvtárakban az utóbbi terület növekedési aránya gyorsabb.

Az egyetemi könyvtárakban meglepő jelenség a társadalomtudományi beszerzések elsőpró többsége (45%). Sokkal magasabb ez az ilyen tárgyakat tanulóknak számarányánál. 1998-ban a természet- és műszaki tudományok 23%-kal, a művészetek majdnem 18%-kal, a bölcsészettudományok pedig 10% alatt részesedtek az beszerzések statisztikai adataiból. A természettudományok, matematika és műszaki tudományok aránya a vizsgált időszak alatt egyenletesen csökkent.

A közönyvtárakban prózairodalmat a kiadványok éves átlagára fölött vásároltak, ez a keménykötésben megjelenő szépirodalom nagyobb beszerzési arányának tudható be. A minta szerint a gyerekkönyveket is az átlagárnál drágábban gyarapították. Szakkönyveket viszont sokkal olcsóbban vásároltak, mint az éves árindexekben kiszámított átlagárak. Ha kétféle formátum kerül forgalomba egy szakkönyvből, akkor a közönyvtár általában az olcsóbb puhafedelű változatot veszi meg. Egyébként is az olcsóbb szakkönyveket választják, a drágábbakat könyvtárközi kölcsönzéssel szolgáltatják.

Az egyetemi könyvtárak a LISU éves átlagárszámításaihoz képest nagyrészt szintén az olcsóbb szakkönyveket választják beszerzésre. Általában a könyvtárak vonakodnak nagy értékű kiadványokat vásárolni. A kis helyi érdeklődésre számot tartó drágább kiadványok szolgáltatására az egyetemi könyvtárakban egyre inkább folyamodnak a könyvtárközi kölcsönzéshez.

Végezetül azt vizsgálták, hogy 5-5 találmásra kiválasztott könyvtár jelenleg működő katalógusaiban mennyiben szerepelnek még az utóbbi két évtizedben beszerzett tételek. Az öt közönyvtár katalógusában az 1981 és 1984 közötti beszerzések 55%-a szerepel csak, viszont az 1995 és 1998 közötti beszerzéseknek már 93%-a. Az öt egyetemi könyvtárban az 1980 és 1982 közötti beszerzések 88%-a, négy intézmény alapján az 1988 és 1989-es beszerzések 91%-a található még meg. Nem meglepő, hogy az egyetemi könyvtárakban az állomány meg-

őrzési aránya magas, mivel a kutatáshoz a régebbi anyagot is biztosítani kell, ugyanakkor a dokumentumok fizikailag nincsenek kitéve olyan intenzív elhasználódásnak, mint a közkönyvtárakban. Az egyes könyvtárak szelekciós elveik szerint nagy változatosságot mutatnak az állomány időarányos megtartásában. A megőrzési elveket mindenesetre hozzá kell igazítani könyvtárközi kölcsönzés helyi irányelveihez.

(Nagypál László)

01/040

GABEL, Gernot U.: Die Erwerbungsetats der französischen Universitätsbibliotheken 1994-1998 = Bibliotheksdienst. 34.Jg. 2000. 9.no. 1413-1417.p.

A francia egyetemi könyvtárak gyarapítási kerete 1994 és 1998 között

Egyetemi könyvtár; Gyarapítási keret

Az állománygyarapítási keretek stagnálásáról panaszkodó német egyetemi könyvtárakkal szemben Franciaországban jelentős emelkedésről számol be az oktatási minisztérium könyvtári statisztikája (Annuaire des bibliothèques universitaires). Az elmúlt 20 évben a francia egyetemi könyvtárak költségvetési összege nominálisan megtízszereződött, s különösen a 90-es évek mutattak nagy fellendülést. Ez elsősorban annak a jelentésnek köszönhető, melyet a minisztérium megbízásából egy munkacsoport készített az egyetemi könyvtárak helyzetéről André Miquel (a Bibliothèque Nationale akkori igazgatója) vezetésével. A jelentés kimutatta a könyvvel és folyóiratokkal való ellátottság súlyos hiányait és elmaradottságát a szomszédos országokkal (pl. Németországgal) szemben.

A minisztérium a nemzetközi mércével mért elmaradottság megszüntetésén túl fejlesztési politikájával a vidéki egyetemek mostoha ellátottságán is javítani kívánt. A 98 francia egyetemből 26 található Párizsban és 72 vidéken, az utóbbiak részesedése a költségvetésből 1994-ben 70,7% volt, ami 1998-ra

71,5%-ra emelkedett. A növekvés csekély ugyan, de egy évtizedes romló tendencia megállását, sőt megfordulását jelzi.

Az állománygyarapításra fordított összeg alakulása:

- párizsi egyetemi könyvtárak – 1994: 84,3 millió frank, 1998: 113,0 millió frank,
- vidéki egyetemi könyvtárak – 1994: 203,6 millió frank, 1998: 282,3 millió frank.

Az egyes egyetemek között nagy különbség van: a legtöbbet a párizsi BIU Jussieu egyetem költ állománygyarapításra (14,2 millió frank), Lyon egyeteme (10,1 millió frank) Nantes és a párizsi BIU Médecine (8,7 – 8,7 millió frank). A legrosszabbul ellátott Sevenans új alapítású egyeteme: 0,9 millió frankkal.

A könyvtárak többet költenek folyóiratokra, mint könyvekre:

- monográfiára költött összeg: 1994: 125,4 millió frank, 1998: 155,5 millió frank,
- folyóiratokra költött összeg: 1994: 139,5 millió frank, 1998: 194,7 millió frank;

Az 1994-98 közötti időszakban a könyvekre fordított összeg 24%-kal emelkedett, a folyóiratok esetében az emelkedés jóval magasabb: 39%.

A könyvek beszerzése terén feltűnő a francia nyelvek igen magas arányszáma:

- francia monográfiára fordított összeg: 1994: 88 millió frank, 1998: 109 millió frank,
- idegen nyelvű monográfiára: 1994: 37,4 millió frank, 1998: 46,4 millió frank.

Annak ellenére, hogy a kutatók gyakran panaszkodnak a külföldi monográfiák szegénységére, a két csoport beszerzési aránya a négy éves időszakban nem változott, a francia és a külföldi monográfiákra fordított összeg egyaránt 29,8%-kal nőtt.

Egészen más képet mutatnak a folyóiratok. A külföldi lapokra csaknem háromszor annyit költenek, mint a franciákra:

- francia folyóiratokra fordított összeg: 1994: 37,2 millió frank, 1998: 50,1 millió frank,

- külföldi folyóiratokra fordított összeg: 1994: 102,3 millió frank, 1998: 144,6 millió frank.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy a külföldi folyóiratok nagyobb választékban vannak jelen. Ha a gyarapodást nem a ráfordított összeg, hanem a megrendelt folyóiratok száma szerint nézzük, a következő képet kapjuk:

- megrendelt francia folyóirat: 1994: 49,656 cím, 1998: 65,531 cím;
- megrendelt külföldi folyóirat: 1994: 49,003 cím, 1998: 57,183 cím.

Ezek szerint a francia nyelvű folyóiratok választéka a vizsgált négy évben 31,9%-kal nőtt, míg a külföldi folyóiratoké 16,6%-kal emelkedett.

Az elmúlt évtized jelentős javulása ellenére sem mondhatjuk a francia egyetemi könyvtárak irodalomellátását jónak. Az ország 98 egyetemi könyvtárában összesen 23 millió könyv és 410 ezer folyóirat található, a német egyetemi könyvtárak mutatószámai ennél lényegesen jobbakk. Megnyugtató viszont, hogy a francia kormányzat, felismerve ezt a hátrányt, nagyvonalú és következetes intézkedésekkel törekszik annak mérsékelésére.

(Katsányi Sándor)

01/041

HENDERSON, Albert: The library collection failure quotient. The ratio of interlibrary borrowing to collection size = J.Acad.Lib. 26.vol. 2000. 3. no. 159-170.p. Bibliogr.

A „könyvtári állomány hiányainak mutatója” avagy a könyvtárközi kölcsönzés aránya az állomány nagyságához mérve

Állomány; Egyetemi könyvtár; Könyvtárközi kölcsönzés; Statisztika

A könyvtárközi kölcsönzést (hozzáférés) a könyvtár állományához (tulajdon) viszonyítva olyan indikátort kapunk, amely jól tükrözi az állomány hatékonyságát. A kapott mutató (Collection Failure Quotient, CFQ) értékeléséhez egyéb mutatókra való

hivatkozások, báziskönyvtárakkal való összehasonlítások és olvasói visszajelzések is szükségesek.

(Autoref.)

01/042

KOVACS, Diane K.: Building a core Internet reference collection = Ref.User Serv.Q. 39.vol. 2000. 3.no. 233-239.p. Bibliogr. 9 tétel.

Alapvető referenz-állomány kiépítése az interneten

Módszertani útmutató [forma]; Segédkönyvtár, kézikönyvtár; Számítógép-hálózat

Az internet megjelenése előtt az állománygyarapító könyvtáros munkája ahhoz a földműveséhez volt hasonlatos, aki évszázados hagyományok, tapasztalatok birtokában elvetette a magot, gondozta a növényt, majd leszüretelte a termést. A világháló használatának elterjedése után inkább a vadászhoz hasonlít, aki az őserdő belsejébe hatolva új, étvágygerjesztő, vagy visszariasztó külsejű, ismeretlen gyümölcsökre lel, melyekről meg kell állapítania, hogy táplálók, vagy éppen mérgezőek-e. Legalább is bizonyos könyvtárosok így gondolják. Diane K. Kovacs szerint viszont az internetes információforrások kiválasztásának és összegyűjtésének kritériumai sokban megegyeznek a hagyományos formájú referenz-eszközökével. Jótanácsai az alábbiakban foglalhatók össze.

Először is pontosan meg kell határoznunk, hogy a mi olvasóinknak milyen jellegű tájékoztatási eszközre van szükségük. Általános kíváncsi, hogy ezekben gyorsan és könnyen megtalálható legyen a válasz a legkülönbözőbb tárgykörökben.

Induljunk ki a meglévő állományból. Ennek segítségével keressük a hasonló, rokon vagy alternatív internet-forrásokat.

Használjuk az interneten elérhető elektronikus könyvtárak tájékoztatási segédleteit. Ezeket azért is célszerű figyelembe venni, mert könyvtárosok válogatták őket, ami garanciát ad a források megbízha-

tóságára, értékeségére, és állandó elérhetőségére. A szerző különösen két forrást ajánl figyelmünkbe: a *Librarian's Index to the Internet* (www.lii.org) és az *Internet Public Library* (www.ipl.org/ref/RR/) nevűt. Mindkét gyűjteményt önkéntes könyvtárosok állították össze és tartják karban.

Tartsuk szemmel továbbá az online eszközöket, nevezetesen a vitafórumokat, levelezési listákat, hírcsoportokat, elektronikus újságokat, melyek közzéteszik, ismertetik és értékelik az elektronikus tájékoztatási forrásokat. Különösen figyeljük a Libref-L-t és a Publib-et, melyek az egyetemi és közkönyvtárosok tájékoztatóinak központi vitafórumai. (Az előbbi archívuma és feliratkozási tájékoztatója a listserv.kent.edu/archives/libref-l.html címen, utóbbié pedig a sunsite.berkeley.edu/PubLib/archive címen található.)

Számos könyv jelenik meg, melyek az internetes források „webliográfiáit” tartalmazzák. Sok hagyományos folyóirat pedig állandó rovatában vagy különszámaiban teszi közzé a legkülönbözőbb tájékoztatási segédleteket. A hagyományos állománygyarapítási tanácsadásnak internetes megfelelői is vannak. Három jól használható ezek közül a *Choice* (www.ala8.ala.org/acrl/choice/other.html), a *Booklist* (www.ala8.ala.org/booklist) és a *College and Research Libraries News* (www.ala.org/acrl/crlnew2.html).

Bármennyire jó tájékoztatási eszközöket is találunk azonban, mindig figyelembe kell vennünk hasznáink adottságait – korukat, nyelvtudásukat, képzettségüket. Mérlegelnünk kell, rendelkezik-e könyvtárunk olyan eszközökkel, melyek például a hátrányos helyzetű olvasóknak is lehetővé teszik az elektronikus referenz könyvtár használatát. Mennyi idő alatt jön be a használni kívánt forrás? Mennyi ideig elérhető, van-e archívuma, vagy a benne levő információk megjelennek-e időnként nyomtatásban, vagy CD-ROM-on? Ingyenes, vagy fizetni kell érte? Ha pénzért kaphatjuk meg, milyen feltételekkel használható: csak a könyvtár domain-jén ke-

resztül, vagy kaphat az olvasó azonosítót és jelszót, hogy bárholnan elérhesse?

A tartalom felméréséhez pedig a hagyományos nyomtatott források jól bevált értékelési szempontjai mutathatnak irányt. James Rettig *Bridging the Qualitz Gap* című konferenciai előadásában (www.swem.wm.edu/Conferences/RJ/alajun97.html) igen hasznos szempontokat tesz közzé az internetes tájékoztatási eszközök értékelésének elősegítéséhez.

Mindezek után Kovacs közel 30 internetes tájékoztatási eszközt mutat be, melyek alapul szolgálhatnak bármely könyvtár számára saját referenz-könyvtárának összeállításához.

(Fazokas Eszter)

01/043

METZ, Paul – COSGRIFF, John: Building a comprehensive serials decision database at Virginia Tech = *Coll.Res.Libr.* 61.vol. 2000. 4.no. 324-334.p.

Átfogó adatbázis építése a Virginiai Műszaki Egyetemen a folyóiratokkal kapcsolatos döntésekhez

Adatbázis; Állománygyarapítás; Folyóirat; Vezetők tájékoztatása

A felsőoktatási könyvtárak sok éve használnak különböző mérési eszközöket (költség, a használat mértéke, idézettség stb.) folyóirat-állományuk alakítására, azonban a Virginia Tech (Virginia állami és műszaki egyeteme) könyvtára volt az első, ahol a különböző megközelítési módok eredményeit egyetlen nagy adatbázisban egyesítették a folyóiratok értékelése érdekében. (A folyóirat-előfizetésre fordított évi négy millió dollár az egész egyetem költségvetésének majdnem teljes egy százaléka.) Ennek során az egyetem teljes személyzetétől begyűjtötték folyóirat-javasolataikat (egyénektől, tanszékektől egyaránt), a könyvtári használat adatait (a visszaszorulás gyakorisága szerint) és a könyvtárközi kölcsönzés forgalmát. Valamennyi cím esetében feltüntették, hogy a CARL Uncover szolgáltatá-

sa tartalmazza-e. Az ISI-től megrendelték a *Local Journal Utilisation Report* szolgáltatást, annak megállapítására, hogy mely folyóiratokban publikálnak, illetve melyekre hivatkoznak az egyetem munkatársai. Végül a könyvtár folyóiratainak fő szállítója (Faxon Corp.) megadta a szükséges technikai adatokat (gyakoriság, ár, ISSN stb.). Az így összeállított teljes adatbázis 23 ezer sort foglal el az Excelben. Felhasználása során végül azokat a folyóiratokat tekintették szignifikánsan értékesnek ill. érdekesnek, amelyek legalább egy személyi vagy tanszéki javaslatot kaptak, legalább hússzor kölcsönözték más könyvtártól, legalább tíz publikációt közöltek az egyetem szerzőitől, ill. az egyetem szerzői legalább ötvenszer hivatkoztak az adott folyóira-ra. Az így összeállított 4563 címet új, egyszerűsített adatbázisba szervezték, melynek alapján már döntés született a „legsükségesebb” folyóiratok 3 588 000 dolláros költség-igényéről.

Bár a gyűjteményfejlesztés artisztikus elemei is fontosak, a komoly döntéseket az elérhető legjobb adatok szinte tudományos elemzése kell, hogy megalapozza. Egy ilyen komplex adatbázis egyes elemei statikusabbak, mások gyakrabban változnak, ugyanakkor az adatbázis összeállítása igen munkaigényes, és drága is. Megfontolandó kérdés, hogy milyen időközönként érdemes felújítani.

(Mohor Jenő)

01/044

SCHAFFNER, Bradley L.: The acquisition of Russian publications through independent book agents: what is to be done? = Slav.East Eur.Inf.Res. 1.vol. 2000. 1.no. 69-81.p. Bibliogr. 11 tétel.

Orosz kiadványok beszerzése független könyvkereskedők útján

Állománygyarapítás; Könyvárak; Könyvkereskedelem

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER,

Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

A Szovjetunió felbomlása nyomán instabillá vált az orosz könyv- és folyóiratkiadás; hiányossá, megbízhatatlanná vált a bibliográfiai ellenőrzés; meggyengült a könyvkereskedelem rendszere. A szovjet kiadványok egyik legnagyobb nemzetközi terjesztője (*Les Livres Etrangers*), a legtöbb nagy amerikai szláv gyűjtemény szállítója, kiszállt az üzletből. Ugyanakkor az amerikai kereskedőknél 8-11 USD volt kötetenként azon könyvek ára, melyeket a szerző 1993-ban oroszországi tanulmányútja során megvásárolt, hazaszállítással együtt 1,25 dolláros kötetenkénti költséggel.

Míndez arra készítette a Kansasi Egyetem könyvtárának humán és társadalomtudományi gyűjtőkörű szláv részlegét, hogy országon belüli könyv-ügynököt alkalmazzanak, egy moszkvai könyvtáros személyében. Az ügynök az egyetemi könyvtár gyűjtőkörének ismeretében rendszeresen küldi (e-mailen) az érdeklődésre számot tartó új kiadványok jegyzékét, de egyedi kéréseket is fogad, megpróbál beszerezni már nem kapható kiadványokat is. A helyi kiadvány-árakat, a postázás költségét, és munkadíjat számít fel, ami a hivatásos amerikai könyvkereskedők árainál alacsonyabb. Összehasonlító táblázatok szerint az egyes kereskedők között is jelentős különbségek vannak. Az egyetem 1998-ban az ügynöktől 131 kötetet vásárolt 11,55 \$, egy kereskedéstől 833-at 14,40 \$, egy másiktól 791-et 21,16 \$, míg egy harmadiktól 32 kötetet 43,22 dolláros átlagáron. Ugyanakkor az ügynöktől és más független forrásokból (a szerzőtől, kiadványcsere útján stb.) beszerzett dokumentumok feldolgozása több belső, járulékos munkával jár (a kifizetés is számos bonyodalom forrása), ám ezek költségével együtt is olcsóbb az így beszerzett kiadvány.

A szállítóval (könyvkereskedéssel) való kapcsolat „bejártott” módja kevés gondot okoz a könyvtár belső munkájában. Ezzel szemben a kiadványok ára magas, és ma egyetlen szállító sem tudja a biz-

tosítani a teljes áttekintést (illetve hozzáférést) az orosz kiadványokhoz. A „független forrás” felhasználása minden lépésben több erőfeszítést igényel a könyvtártól, ám ennek költsége nem növeli az árat a hagyományos szállítók árai fölé, s nem is jelentkezik közvetlenül az adott költséghelyen (pl. nem a szláv gyűjtemény állománygyarapítási keretét terheli). Egy független ügynök csak egy-két könyvtárral áll kapcsolatban, s beszerzi a kért műveket, míg a könyvkereskedés saját raktárából elégi ki számos könyvtári megrendelést, így ez utóbbi-tól előbb – és gyakrabban – kapunk „elfogyott”, „nem kapható” választ megrendelésükre. Komoly állománygyarapítás csak a különböző források együttes felhasználásával folyhat, amelynek sikeréhez az ügynökök igénybe vétele – minden nehézséggel együtt – jelentékeny mértékben járul hozzá.

(Mohor Jenő)

Lásd még 7, 91

Állományvédelem

01/045

ALAO, I.A.: Theft and mutilation of library materials by students in a university = Libr.Arch.Secur. 16.vol. 2000. 1.no. 63-78.p.

Egyetemi hallgatók könyvlopási és -rongálási szokásainak vizsgálata

Egyetemi könyvtár; Felmérés [forma]; Könyvlopás; Könyvrongálás

A nigériai Ilorin Egyetem könyvtáraiban végzett felmérés során a 2000 kiosztott kérdőívből 1280 (64%) érkezett vissza. A válaszadók 32,5%-a vallotta be, hogy lopott el, illetve csonkított már meg könyvtári könyvet, míg 59,7% állította, hogy soha nem tett ilyent. A bűnösök 53,8%-a volt nő, 46,2%-a természet- és alkalmazott tudományi, 38,5%-a társadalomtudományi, 15,4% humán sza-

kos hallgató volt. Arányuk a felsőbb évfolyamokon, a könyvtárt hetente egyszer látogatók, a főleg kézi-könyveket használók körében magasabb. 38,5% csak kézikönyveket csonkított, 30,8% tankönyvet, 30% újságot, folyóiratot lopott/csonkított. Bár a válaszdók 90%-a egyetért azzal, hogy a könyvtári anyagok ellopása, megcsonkítása komoly probléma, a bevallottan lopóknak csak 16,7%-a mondta, hogy esetleg visszavinné az ellopott könyvtári könyvet.

A jelenség okaként elsőnek az önzést, az elégtelen könyvtári példányszámot, a saját könyv elérhetetlenségét (nem kapható) vagy magas árát, ezeket követően a szigorú könyvtárhasználati szabályokat, a drága és gyakran elakadó másoló-szolgáltatást, s végül általában a rossz erkölcsöket említették.

A megoldások, illetve a lopások/csonkítások csökkentése érdekében teendő lépések közt a csonkított dokumentumokból kiállítások rendezése, az elektronikus biztonsági rendszerek használata, a példányszámok növelése, az olcsóbb és folyamatos másolat-szolgáltatás, olvasótermi felügyelet, kijárat ellenőrzés és időnkénti „amnesztia” meghirdetése szerepelt javaslatként.

(Mohor Jenő)

01/046

BILINSKI, Lucjan: Ratowanie zagrozonnych zbiorów bibliotecznycch i archiwalnych = Poradnik Bibl. 2000. 5.no. 9-11.p.

Veszélyeztetett könyvtári és levéltári gyűjtemények megóvása

Állományvédelem

Lengyelországban a savas papírra nyomtatott dokumentumtermés 30 millió könyvtári egységet tesz ki, amihez még az archívumok 10 millió kötetre tehető anyagát kell hozzáadni.

A savas papír élettartama 80-100 év, de vannak olyan előfordulásai, amelyeknél kevesebb. A tenni-
valóknak három iránya van:

- pusztulással fenyegetett dokumentumok és gyűjtemények savtalanítása;
- a kevésbé fontos vagy már nem is savtalanítható dokumentumok és gyűjtemények mikrohordozóra vétele;
- a savas papír mind közkeletűbb felváltása alkali-kus papírokkal a könyv- és folyóiratkiadásban.

Az állományvédelemnek van külön egyesülete is, amelyben a legfontosabb lengyel könyvtárak is részt vesznek. Ez az egyesület kimunkálta a védelem, illetve megóvás 2008-ig szóló tervét, amelyben három szakasz különböztethető meg (2000-2002, 2003-2005 és 2006-2008). Az egyes cselekvési irányok menedzselésére kijelölték a megfelelő intézeteket.

1999-ben a Minisztertanács is foglalkozott ezzel a kérdéssel, s olyan határozatokat hozott, amelyek értelmében

- teljes és a fenyegetettség mértéke szerint strukturált felmérést kell végezni az érintett gyűjteményekről;
- a savtalanításra, illetve mikrofilmezésre meg kell teremteni a kellő kapacitással rendelkező infrastruktúrát;
- a kulturális minisztériumnak ki kell építenie az e téren végzett munkálatok ellenőrző apparátusát;
- az érdekelt intézményeket és intézeteket országosan kell közös erőfeszítésre a lengyel kulturális örökség e meghatározó szegmentumának megmentésére;
- a nemzeti könyvtárnak koordinátori szerepkört kell ellátnia a munkálatokban.

Az elképzelések szerint az egész hatalmas akció kb. egy hatodát államilag kell finanszírozni. A fennmaradó öt (nyilván kevésbé értékes) hatodra vállalkozásokat kell szervezni a költségvetés kímélése érdekében. Célszerű volna, ha nemzetközi alapítványok is hajlandóak lennének e célból „kinyitni a pénztárcájukat”. A program lefuttatása több mint 80 millió zlotyba kerül.

(Futala Tibor)

Különgyűjtemények

01/047

WHITSON, Katharine A.: Electronic reserves – pilot and evaluation = J.Interlibr.Loan Doc.Del.Inf.Supply. 10.vol. 2000. 3.no. 29-41.p.

Távrolról elérhető oktatási anyagok elektronikus tára – kísérlet és értékelés

Egyetemi könyvtár; Oktatás információellátása; Távoztatás

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

1997 őszén a Washington Egyetem Bothell könyvtára elektronikus könyvtárat fejlesztett ki az oktatásban előírt irodalom hozzáférhetővé tételére, főleg a részidőben tanuló, dolgozó és távrolról bejáró hallgatók igényei miatt. A távrolról bejáró hallgatók számának növekedésével szükségessé vált az oktatási anyagok távoli, 24 órás elérhetőségének megoldása. Mivel nem sikerült további támogatást szerezni, a kísérleti projekt kezdetben csak négy tantárgy anyagára terjedt ki. Ez lehetővé tette, hogy a könyvtárosok túlterhelés nélkül megismerkedjenek a technológiával. Tantermi bemutatókat tartottak, és negyedévenként közreadták a felmérések eredményeit a projektben részt vevő hallgatók és oktatók számára. A negyedéves felmérések eredményeit összehasonlították, és kimutatták a hallgatók, illetve oktatók szempontjából tapasztalt előnyöket. 1998 őszére már 33 tanfolyam anyaga, a teljes állomány 80%-a volt elérhető elektronikusan. A kísérleti program eredményei: megnövekedett a könyvtárban és a számítógép-termekben a nyomtatások száma; képzési tanfolyamokat szerveztek az elektronikus állomány használatának oktatására; a hatékonyabb szolgáltatás érdekében átszervezték a személyzetet.

(Autoref.)

Raktározás

Lásd 85

Feldolgozó munka

01/048

HORENSTEIN, Bonnie: Outsourcing copy cataloguing at Adelphi University Libraries = *Cat.Classif.Q.* 28.vol. 1999. 4.no. 105-116.p.

Az átvételes katalogizálás bér munkába adása az Adelphi Egyetem könyvtáraiban

Bérmunka kiadása; Egyetemi könyvtár; Gazdaságosság -könyvtárban; Gépi dokumentumleírás

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

1995-ben az amerikai Adelphi Egyetemi Könyvtár (Garden City, N.Y.) szerződést kötött a Blackwell's Book Services vállalattal az átvételes katalogizálás (copy cataloging) és a könyvek fizikai felszerelésének bér munkában való elvégzésére. 1996 májusa óta 17 ezer felszerelt könyvet és 16 ezer katalógus-rekordot kaptak a könyvtár Innovative Interfaces online katalógusa számára. A cikk a szolgáltatás költségeit, munkafolyamatait és hatékonyságát tárgyalja. Annak ellenére, hogy kevés személyzet állt a könyvtár rendelkezésére, a program sikeresnek bizonyult; a vállalat elfogadható áron magas színvonalú szolgáltatást nyújtott.

(Autoref.)

01/049

STUBBS, Edgardo A. – MANGIATERRA, Norma E. – MARTÍNEZ, Ana M.: Internal quality audit of indexing: a new application of interindexer consistency = *Cat.Classif.Q.* 28.vol. 1999. 4.no. 53-69.p. Bibliogr. 23 tétel.

Módszer az indexelés következetességének ellenőrzésére

Hatékonyság; Indexelés; Matematikai módszerek

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

A cikk egy olyan módszert ismertet, amely kombinálja az indexelés következetességének vizsgálatát egy belső minőségellenőrző módszerrel, amely egy, a műszaki és ipari intézmények által használt ellenőrző táblázatra alapszik. A módszer kimutatja egy adott indexelő csoport munkájának következetességét és eltéréseit, és jelzi az indexelési szabványoknak és folyamatoknak való megfelelés mértékét. Lehetővé teszi az eltérések okainak megállapítását, ezeknek a képzésbe való bevonását, illetve orvoslását, s így módon az indexelés minőségének folyamatos javítását. A módszer praktikus; megbízható és összehasonlítható adatokat eredményez.

(Autoref.)

01/050

SAADANI, Lalthoum – BERTRAND-GASTALDY, Suzanne: La représentation dans Internet des connaissances d'un domaine = *Doc.Bibl.* 46.vol. 2000. 1.no. 27-42.p. Bibliogr. lábjegyzetekben.

Res. angol és spanyol nyelven

Kísérletek az internet szakterületi szervezésére

Fejlesztési terv; Gépi információkeresési rendszer; Számítógép-hálózat; Tárgyi feltárás

A világhálón való „rendteremtés” és a tárgyi hozzáférés fejlesztése végett több szervezet is a könyvtár-tudomány és informatika hagyományos módszerei felé fordult. A világhálón helyi, regionális, nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt gyors ütemben jelennek meg új szabványok, katalogizálási projektek, indexelési és osztályozási rendszerek, elektronikus könyvtárak. A szóban lévő kezdeményezések a kereskedelmi szolgáltatások által meghagyott úrt kívánják betölteni. Néhányan bonyolult, költséges és elavult módszereknek tekintik ezeket, de mások ígéretes megoldásokat látnak bennük. A jelen kutatás több befejezett és folyamatban lévő projektet bemutat, és megkísérli kiemelni ezek gyengéit és erősségeit.

(Autoref.)

01/051

SHIRI, Ali Asghar – REVIE, Crawford: Thesauri on the Web: current developments and trends = Online Inf.Rev. 24.vol. 2000. 4.no. 273-279.p. Bibliogr.

Tezauruszok a világhálón: új fejlemények és irányzatok

Fejlesztési terv; Számítógép-hálózat; Tézaurusz

A tézauruszokat mint ellenőrzött szótárakat a weben is felhasználják tárgyi feltárára és információkeresésre. A tézaurusz-szoftverek előállítói a webes programok közül a HTML-t, a JAVA-t és a XML-t alkalmazzák a tézauruszépítésben és -szerkesztésben.

A webes tézauruszok következő típusai ismertek jelenleg:

- egyszerű statikus szöveges formátumú tézauruszok (ilyen az ASFA),

- statikus (hipercsatolásokat nem alkalmazó) HTML-formátumú tézauruszok (pl. az Infoterm),
- dinamikus (navigálható hipercsatolásokat alkalmazó) HTML-formátumú tézauruszok (MeSH),
- fejlett vizuális és grafikus interfészeket használó tézauruszok (Plumb Design Visual Thesaurus),
- XML-formátumú tézauruszok (Virtual Hyper-Glossary).

Ritkábbak az önálló tézauruszok, amelyek nem kötődnek valamely információs rendszerhez (ASIS Thesaurus of Librarianship and Information Science). Vannak olyanok is, amelyek szorosan kapcsolódnak egy-egy adatbázishoz vagy információkereső rendszerhez (a pedagógia területén az ERIC, a társadalomtudományok területén a HASSET, a kormányzati dokumentumok területén a NDAD, az orvostudományi területen a MeSH, az Ovid Technologies tézaurusza és a Bowker-Saur cég LISA könyvtár-tudományi tézaurusza). A webes tézauruszok felsorolását tartalmazza a *Controlled vocabularies resource guide* elnevezésű webhely.

Jelenleg kerekén 30 témakörben több, mint 30 nagy tézaurusz található meg a weben. Egyre több foglalkoznak az interoperabilitás, az együttműködéses tézaurusz-szerkesztés és -gondozás, csak úgy, mint az -elérés és -használat kérdéseivel. A World Wide Web konzorcium megalkotta az RDF-et (Resource Description Framework), amely lehetővé teszi megosztott szótár-rendszerek ellenőrzött használatát és biztosítja az adatcserejükhöz szükséges szintaxist. A tézauruszok közös elérését kutatja, illetve biztosítja a CERES (Californian environmental resources evaluation system), a KCL (Knowledge Library) nevű online szolgáltatás, a GenThes (General Thesaurus Browser), az UMLS (Unified Medical Language System), a CHT (Consumer Health Terminology), a SNOMED (Systematized Nomenclature of Medicine).

A tárgyköri zsilipek szintén használják a tézauruszokat a webhelyek és weboldalak kézi vagy

automatikus indexelésére és visszakeresésére: az Art, Design, Architecture and Media – az Art and Architecture tézauruszt, az Engineering Electronic Library – az Engineering Information tézauruszát, az Organising Medical Networked Information – a MeSH tézauruszt, a Social Science Information Gateway – a HASSET tézauruszt.

A Networked Knowledge Organisation Systems (NKOS) éves szemináriumai a tézauruszok webes alkalmazásának elméleti és gyakorlati kérdéseivel foglalkoznak. Felmerült az igény és lépések történetek az elektronikus tézauruszok szabványos, és a metaadat-formátumok tézauruszokhoz igazodó, jól használható és funkcionálisan megfelelő új megoldásainak kidolgozására. A tudósok, kutatók és lexikográfusok használói szokásait és elégedettségét folyamatosan vizsgálni kell. Egyelőre még nem világos, hogy a hívójelek tézauruszokra alapozott alkalmazása mennyiben segíti a források leírását és felkutatását.

(Hegyközi Ilona)

Katalógusok

01/052

MATTHEWS, Joe: The value of information in library catalogs = Inf.Outlook. 4.vol. 2000. 7.no. 18-24.p.

Res. francia és spanyol nyelven

A könyvtári katalógusban szereplő információk értéke

Formátum -gépi; Hatékonyság; Online katalógus

A katalógusokban tárolt MARC rekordok és állományadatok anyagi értéket jelentenek a könyvtárnak. A dokumentumok feldolgozásakor a könyvtár az információ szervezése, rendezése által (hozzáadott) értéket termel.

A Kongresszusi Könyvtár (LC) azért is kezdte el terjeszteni MARC rekordjait, hogy csökkenteni lehessen

a katalogizálás költségeit. A MARC szabvány világnyelvvé vált, lehetővé tette a könyvtárak együttműködését a katalogizálás területén, és MARC-ra alapozott szoftvereket kezdtek kifejleszteni a könyvtári funkciók széles körére.

A könyvtári katalógusok értékének meghatározásánál elkülöníthető a csereérték és a használati érték fogalma. A csereértéket általában költség/haszon elemzéssel szokták vizsgálni, illetve a befektetés megtérülési adataival jellemzik.

Az LC egyik legrégebbi MARC rekord szolgáltatója az a cég, amely jelenleg OCLC néven közismert. Nemzetközi hálózatán keresztül az OCLC ma már 34 ezer tagkönyvtárnak biztosítja adatbázisa használatát. A tagkönyvtárak fizetnek az OCLC-nek a felhasznált rekordokért. Ha a tagkönyvtár nem találja meg a kívánt rekordot az adatbázisban, akkor az OCLC elvárja, hogy a tagintézmény eredeti leírást készítsen az adatbázis számára, és ez esetben az OCLC a hozzáadás költségét elengedi. Tapasztalatok szerint átvétellel az eredeti katalogizálás költségének több mint a fele takarítható meg rekordonként.

Az OCLC adatbázisa 1999. március 1-én már 40 871 887 rekordot tartalmazott. Ennek 14%-át az LC hozta létre és terjesztette, további 7%-át szintén ugyanott készítették, de más tagkönyvtárak adták hozzá az adatbázishoz. A fennmaradó 79%-ot a tagkönyvtárak eredeti címléírásai teszik ki. (Átlagban minden 15 másodpercben kerül új rekord az adatbázisba) Minél több tagkönyvtár csatlakozik, általában annál kevesebb eredeti tétel létrehozása esik egy intézményre.

Az OCLC WorldCat adatbázisában a MARC rekordok anyagi értéke drámai növekedést mutat. 1989-től 1998-ig az OCLC 468 700 200 \$ jövedelemre tett szert pusztán abból, hogy szolgáltatta a bibliográfiai tételeket a tagkönyvtáraknak.

A bibliográfiai tételekhez lelőhelyadatok társulnak. Az OCLC által szolgáltatott rekordokban általában több lelőhelyadat szerepel, mint a tagkönyvtárak ál-

tal benyújtott eredeti leírásokban. 1999. március 1-én az adatbázis 692 821 411 lelőhelyadatot tartalmazott, miközben a tagkönyvtárak száma 34 307 volt. Tehát egy MARC rekordhoz átlagban 18,5 lelőhelyadat tartozik, egy tagkönyvtárhoz pedig átlagosan 20 377 MARC rekord.

A jövedelem kb. 75%-a köszönhető a kibővített MARC rekordoknak, kb. 25%-a tulajdonítható a technológiai háttér karbantartásának és a hozzáférés biztosításának. Ha tehát a bevétel 75%-át elosztjuk a lelőhelyadatok számával, akkor megkapjuk egy MARC rekord hozzávetőleges értékét, mely nem sokkal marad 9 \$ alatt. Bár az idők során bizonyos rekordok értéke csökkenhet, a lelőhelyadatok biztosítják a rekordok értékállóságát, felhasználhatóságát, pl. könyvtárközi kölcsönzéshez. A régi, ritka könyvek rekordjainak értéke növekszik, míg más könyveké átmenetileg csökken, hogy évek múlva az eredeti értékénél is magasabbra szárnyalhasson.

Az OCLC 1979 áprilisa óta működtet egy alternatív könyvtárközi kölcsönzési szolgáltatást. 1999 nyaráig 92 millió tranzakció zajlott le ebben a rendszerben. A legutóbbi egymillió tranzakció 51 nap alatt ment végbe. Egy kérésért általában 80 centet számoltak fel a kereső könyvtárnak. Ez azt jelenti, hogy ebben az évtizedben az OCLC jövedelmének 10%-a származott könyvtárközi kölcsönzési adatokból, tehát lelőhelyadatonként 16,7 cent. A könyvtárközi bevételek talán fele származik a lelőhelyadatokból, másik fele a technikai háttér biztosításából, így tehát az OCLC egyetlen lelőhelyadatának értéke kb. 8 cent.

A MARC rekordok kiegészítése tartalmi elemekkel tovább javítja a könyvtári keresési eredményeket. Az egységesített besorolásiadat tételek és a hozzájuk kapcsolódó mutatók nagyban segítik a keresések eredményességét. Kb. 150 ezer bibliográfiai leírásig arányosan nő a besorolási tételek száma, utána relatíve csökken, pl. egymillió bibliográfiai tételhez már csak kb. 650 ezer egységesített besorolási-

adat tartozik, de ez könyvtártípusonként is változó. Az LC rendszer 4 560 000 egységesített nevet tartalmaz, továbbá 245 ezer tárgyszót (LCSH) is, ez utóbinak kb. 60%-a utaló (kereszthivatkozás). Az indexek javítják a keresési eredményeket, tehát pénzben kifejezhető anyagi hasznuk is van.

A MARC rekordok kiegészítése állományadatokkal (jelzet, példány, állapot stb.), időt, fáradságot, pénzt takarít meg az olvasó számára. Már a könyvtárlátogatást megelőzően értesülhet a használó a példány elhelyezési- és állapot-adatairól. Az ilyen adatok a könyvtár számára további értéket jelentenek, pl. hatékonyabban ellenőrizhető általuk az állomány és a kölcsönzés.

(Nagypál László)

01/053

ČERKASOVA, I.U.: Retrokonverziã katalogov: novjy podhod = Bibliografijã. 2000. 4.no. 38-45.p.

Katalógusok retrokonvertálása: új megközelítés

Konverzió

Az Orosz Tudományos Akadémia Pussinszkij Tudományos Központjának központi könyvtára (Central'naã biblioteka Pučsinskogo naučnogo centra Rossijskoj akademii nauk) az akadémia természettudományi könyvtára, a tudományos központhoz tartozó intézetek könyvtárainak hálózati központja. A mintegy 700 ezer kötetes könyvtár 1979-ben, az elsők között kezdte meg az információ-feldolgozás számítógépesítését. 1995 óta építi elektronikus katalógusát.

A könyvkatalógus retrospektív konverziójára saját eljárást dolgoztak ki. Az eljárás célja: a könyv teljes bibliográfiai rekordjának létrehozása különböző információforrások felhasználásával és minimális kézi adatbevitellel. A munkaadatbázisok feldolgozására külön programokat dolgoztak ki.

A cédulakatalógusok tartalmazzák mindazt az információt, amelyet a gépi katalógusban akartak rögzíteni, mégis finanszírozási nehézségek miatt el-

vetették a cédulák szkennelését. Külső adatbázisok beszerzésével is gondok merültek fel. Találtak viszont két olyan hazai adatbázist, amelyet a retrokonverzió fel tudtak használni: 1.) az orosz műszaki könyvtár (GPNTB) központi elektronikus katalógusa tartalmazza azoknak a könyveknek a rekordjait, amelyeket a könyvtárak – köztük az akadémiaiak is – az 1970-es évek közepétől bejelentettek a központi katalógusnak; 2.) az orosz könyvkamara (RKP) elektronikus katalógusa tartalmazza az orosz nemzeti impresszum rekordjait.

Sokoldalú elemző és tervező munka végén végül a következő források felhasználása mellett döntöttek: a hálózat leltárkönyvei, helyrajzi katalógusa, a GPNTB központi katalógusa, valamint az RKP adatbázisai.

A retrokonverzió lépései:

1. A leltárkönyvek rögzítése: minden egyes leltárkönyv egy szövegfájl, amelynek sorait a leltárkönyv egyes bejegyzései alkotják: a példány leltári száma, a hálózati tagkönyvtár kódja, szerző, cím, megjelenési év és ár. A szövegfájl kézi adatbevitellel készül, majd egy program segítségével két fájl hoznak létre: az egyikben szereplő rekordok alkalmasak a további feldolgozásra, a másikat ki kell egészíteni a leíró katalógus alapján. A kiegészítés után a fájlokat egyesítik, majd rendezik a megjelenési év, az ár, a szerző neve, illetve a mű címe alapján, végül hozzáadják a szerző betűrendi jelét (a Cutter-számhoz hasonló jelzet).
2. A helyrajzi katalógus cédulái alapján a könyvek leltári számának és raktári jelzetének (ez egy osztályozási jelzetről és a betűrendi jelből áll) rögzítése szövegfájlban.
3. A két szövegfájl egyesítése; az új szövegfájl már minden szükséges adatot tartalmaz – a teljes bibliográfiai leírás kivételével.
4. A GPNTB központi elektronikus katalógusából a szükséges tételek kiválogatása, és letöltése UNIMARC formátumban, majd a rekordok kon-

verziója a könyvtár SOLÁR nevű programjának belső formátumára. A technológiát az egyik kisebb részleg állományán próbálták ki, és a szükséges rekordoknak mintegy 70%-át találták meg a GPNTB központi katalógusában.

5. A nem talált tételek hasonlítása és leválogatása az RKP adatbázisából.
6. Az egyik adatbázisban sem szereplő könyvek rekordjainak rögzítése kézi adatbevitellel: az 1980 után megjelent kiadványok adatait válogatás nélkül beviszik a katalógusba, az 1980 előttié közül azokat, amelyekre olvasói kérés érkezett. (Egyhetes vizsgálat alapján azt tapasztalták, hogy az 1980 előtt és után megjelent könyvek iránti kereslet megoszlása 32 és 68%.)

A retrokonverzió során keletkezett munkafájlokat megőrzik, mert később jól felhasználhatók lesznek pl. állományellenőrzés céljára.

(Rácz Ágnes)

01/054

HARMSSEN, Bernd: Adding value to Web-OPACs = El.Libr. 18.vol. 2000. 2.no. 109-113.p.

Hogyan növelhetjük a web-OPAC-ok értékét?

Hatékonyaság; Online katalógus; Számítógép-hálózat

A világhálón elérhető online katalógusok nemcsak egyszerűbb hozzáférést biztosítanak a közvetlen felhasználók számára, hanem azt is lehetővé teszik a könyvtárosok számára, hogy további értékeket adjanak hozzá a katalógus-adatokhoz. Egy ilyen jellemző, amely ma már szinte általános funkciója az új könyvtári szoftvereknek, a rekordokba beépített, teljes szövegű vagy multimédia-dokumentumokhoz vezető kapcsolat. Egyéb, még nem általános funkciók: kapcsolatok kiadókhöz, vállalatokhoz, folyóiratokhoz. Az utóbbival általában tartalomjegyzékekhez lehet eljutni, illetve, előfizetők számára, teljes szövegű folyóiratcikkekhez. Az online adatbázisok előállítói már használják ezeket a lehetőségeket, és hamarosan a könyvtárak is átveszik ezt a

gyakorlatot. Ha egy könyvtár új könyvtári rendszerre szeretne áttérni, érdemes számolnia ezekkel a lehetőségekkel.

(Autoref.)

Információkeresés

01/055

OLVERA LOBO, M. D.: Rendimiento de los sistemas de recuperación de información en la world wide web: revisión metodológica = Rev.Esp.Doc.Cient. 23.vol. 2000. 1.no. 63-77.p. Bibliogr. 40 tétel.

Res. angol nyelven

A világháló információkereső rendszereinek teljesítménye: módszertani áttekintés

Információkeresési rendszer értékelése; Számítógép-hálózat

A web keresőrendszereinek („search engines”) segítségével végzett információkeresések értékelésének még nincsenek kidolgozott módszerei. Egy ilyen módszertan kidolgozásához figyelembe kell venni a felhasználók tényleges információigényét (és az ennek való megfelelést), a keresés szintaxisát, a keresés végrehajtását, az eredmény relevanciáját. Ez utóbbihoz hagyományos módszerek adaptálhatók (ebben az esetben Salton – McGill: *Introduction to modern information retrieval* című, 1983-as könyvből). Mivel a keresőrendszerek az eredményt általában relevancia-sorrendben jelenítik meg, az értékeléshez az első húsz tétel elemzése ajánlott. Az ajánlott értékelési módszert tíz általános, nemzetközileg használt keresőrendszeren próbálták ki, és olyan eredményeket kaptak, amelyek a módszer használhatóságát, illetve a létező értékelési technikáknak a web-környezethez való adaptálhatóságát bizonyítják.

(Mohor Jenő)

01/056

OLVERA LOBO, M. D.: Rendimiento de los sistemas de recuperación de información en la web: evaluación de servicios de búsqueda (search engines) = Rev.Esp.Doc.Cient. 23.vol. 2000. 3.no. 302-316.p. Bibliogr. 18 tétel.

Res. angol nyelven

A világháló információkereső rendszereinek teljesítménye: tíz rendszer értékelése

Információkeresési rendszer értékelése; Számítógép-hálózat

Korábbi cikkének folytatásaként a szerző ismerteti a tíz keresőrendszerrel, azonos témákban elvégzett forrás-keresések eredményét. Húsz általános és részletkebe menőbb témát (pl. „az ETA terrorizmusa”, „spanyol konyha”, „Julio Iglesias”, „San Fermín ünnepe”, „a spanyol meleg mozgalom” stb.) kerestek, természetes nyelvű, illetve Boole-alapú keresőkérdelemmel. Az Altavista, Excite, Hotbot, Infoseek, Lycos, Magellan, OpenText, WebCrawler, WWWorm, Yahoo első húsz eredményét értékelték relevancia, pontosság és teljesség szempontjából. A végeredmény szerint a legjobban az Excite, Infoseek, Hotbot, Altavista teljesített, míg „hátról” WWWorm, Yahoo, WebCrawler sorrend alakult ki. Általánosan megállapítható, hogy a „web search-engine”-ek igen pontosak, ám teljességük sokkal több kívánni valót hagy.

(Mohor Jenő)

01/057

PÉREZ GUITÉRREZ, M.: El lenguaje de interrogación: una gramática formal para la recuperación de información = Rev.Esp.Doc.Cient. 23.vol. 2000. 3.no. 247-266.p. Bibliogr. 11 tétel.

Res. angol nyelven

A keresőnyelv: egy formális grammatika az információ-visszakéréshez

Információkereső nyelv

A keresőnyelv ismerete az információ-visszakérés fontos eszköze. A cikk e nyelvhez kínál a szintaxis és szemantikát is magában foglaló formális grammatikát (a Boole-operátorokra építve). E nyelvtan egyrészt a keresőnyelv szisztematikus és konceptuális elsajátítását könnyíti meg, másrészt a keresési eljárás során nyújt mind szintaktikai, mind szemantikai jellegű előnyöket.

(Autoref. alapján)

Lásd még 51, 89

Olvasószolgálat, referenz

01/058

LEE, Stephen: A low tech answer to a high tech problem: the time shift plan (TSP) = Public Libr.Q. 18.vol. 2000. 1.no. 37-41.p.

Megoldás az internet-terminálok hatékony kihasználására az olvasószolgálatban

Közművelődési könyvtár; Munkaszervezés; Olvasószolgálat; Számítógép-hálózat; Terminál

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

A könyvtárak általában véges számú nyilvános elérési internetes munkaállomással rendelkeznek. Hogyan lehetne ezeket a legigazságosabban és a használók számára leginkább elfogadható módon „beosztani”? Ezzel a kérdéssel előbb-utóbb minden könyvtár szembesül, amelyik elérhetővé teszi az internet elérését olvasótermében.

A San Francisco Main Library-ben többféle megoldással kísérleteztek. Először a legegyszerűbbnek tűnő eljárást vezették be: a könyvtárosoknak kellett a gépekre történő bejelentkezésekről listát vezetni. Azonban érdemi munkájukban gyakran megakasztotta őket az olvasók kérdésáradata, hogy van-e már szabad gép, hogyan lehet hozzáférni stb. Ezért életbe lépett a második terv, melynek lényege, hogy a számítógépek mellett elhelyezett listán az olvasók önmaguk iratkozhatnak fel, előre jelezve igényüket a gépidőre. A számítógéphasználati szabályzat szerint egy személy egy nap csak fél órára vehet igénybe egy internetes gépet. Természetesen igen sokan voltak, akik a legkülönbébb módon kijátszották ezt a megkötést. Habár a könyvtárosok időről időre ellenőrizték a táblázatokat, és kihúzták a szabálytalankodók nevét, de mihelyst felálltak, azok máris újra felírták magukat. Gyakori volt a szóváltás is a gépeknél, ha valaki úgy vélte, a másik már túl hosszú ideje ül a gép előtt.

Két év után ezért megszületett az előjegyzési rendszer harmadik változata, melynek lényeges eleme volt, hogy a könyvtárosnak a lehető legkevesébe kelljen beavatkoznia az előjegyzési procedúrába. A számítógépeken jól látható helyen megkülönböztető jelzéseket helyeztek el, valamint egy tájékoztatót, mely a géphasználati szabályokat és a következő felhívást tartalmazta: ehhez a géphez a tájékoztató pultnál tud bejelentkezni. Ott pedig egy táblázatban szerepelt a rendelkezésre álló kilenc gép jele, mellette a rubrika, ahová az olvasó beírhatja magát, a lap tetején pedig a könyvtáros jegyezheti be, pontosan mikor kezdődik az aktuális fél óra. Mindig csak a következő két félórára szóló táblázat van a pulton, és a könyvtárosoknak csak ezeket kell figyelemmel kísérniük és időben cserélniük.

A rendszer bevált, a használók sokszor dicsérik, a könyvtárosok is érdemi kérdésekre fordíthatják figyelmüket. Ráadásul akik hosszabb ideig akarnak gép előtt ülni, gyakran már a fél óra lejárta előtt

öt-tíz perccel felállnak és a pulthoz mennek, hogy bejelentkezessenek a következő időszakra.

Persze létezik olyan szoftver is, mely az időbeosztás kezelésére hivatott, és ezek közül valamelyiket a könyvtár a jövőben – költségessége ellenére – esetleg igénybe is veszi, de ezek sem tudnak majd tökéletes megoldást nyújtani, hiszen nem tudják például ellenőrizni, hogy a bedugott olvasói kártya vajon tényleg azé az emberé e, aki használja, vagy egyszerűen csak kölcsön kérte valakitől. Minden esetre az elektronikus levelezés és csevegés elburjánzása különösen valószínűtlenné teszi, hogy a könyvtáraknak valaha is annyi internet-elérésű gépük lesz, mint amennyire igény lenne, így a megoldást továbbra is a könyvtárosok és a használók közötti kompromisszumok jelentik majd.

(Fazokas Eszter)

01/059

BEGER, Gabriele: Benutzungsordnungen für Internet-Plätze = Bibliotheksdienst. 34.Jg. 2000. 9.no. 1499-1505.p.

Internetes munkaállomások használati szabályai

Könyvtárhasználati szabályzat; Számítógép-hálózat; Tájékoztatás szabadsága

Az EDBI (a megszüntetés alatt álló Német Könyvtári Intézet) jogi bizottságához gyakran érkezik olyan kérés, hogy készítse el a nyilvános internet-állomások használati szabályzatát. A szabályozás középpontjában legtöbbször az a törekvés áll, hogy a könyvtár mentesüljön a használók jogsértésének következményei alól. A cikkben először a berlini Központi és Tartományi Könyvtár (KTK) gyakorlatát vizsgálják, és általános irányelveket fogalmaznak meg a használati szabályzatról.

A szabályozás mindig kiegészíti a könyvtárban már meglévő használati, kártérítési stb. szabályokat. A szabályozásnak igazodnia kell az érvényben lévő jogi előírásokhoz (az információs és kommunikációs szolgáltatásokról, a távolsági szolgáltatásokról

szóló törvényekhez, a büntetőtörvénykönyvhöz, az ifjúságvédelmi törvényhez, az adatvédelmi törvényhez.

Ezután az észak-rajna-vesztfáliai egyetemi könyvtárak szempontrendszerét tekintik át, amely a könyvtár felelősségéről, a könyvtár intézkedéseiről, a személyes adatok átmeneti tárolásáról, a szabályozás hatóköréről, az internetről való másolás engedélyezéséről szól. Ezt egy rövid nyilatkozat követi, amely a használók által kitöltendő kötelezettségvállaláshoz ad mintát a berlini KTK-ból.

(Hegyközi Ilona)

01/060

CAMPBELL, Jerry D.: Clinging to traditional reference services: an open invitation to Libref.com = Ref.User Serv.Q. 39.vol. 2000. 3.no. 223-227.p. Bibliogr. 9 tétel.

A hagyományos referenz-szolgáltatás hanyatlása, és átalakításának szükségessége

Hatékonyág; Információtechnológia; Referenz

A referenz-munka körülményei a közzétett tudás fokozódó digitalizációja és a távoktatás (amely elválasztotta a referenz-könyvtárost és a használót) eljövetele következtében egyre bonyolultabbak és kétértelműbbek. A referenz helyzete az egyetemi könyvtárakban a 90-es években folyamatosan romlott.

A hagyományos referenz nem képes megfelelő, magas színvonalú szolgáltatásra. A felmérések azt mutatják, hogy az eredményességi ráta 50 és 60% között mozog, ami elfogadhatatlan. A referenz-munka megreformálására irányuló erőfeszítések kudarcba fulladtak.

A helyzetet tovább rontja, hogy a hagyományos referenz-szolgáltatás iránti igények is csökkentek. Messze nem biztos, hogy a hagyományos, személyes kapcsolatra alapozott referenz helyzetet a használók többsége kedveli.

Ráadásul a referenz-könyvtárosok jelentős része elutasítja a referenz-munka megváltozott helyzeté-

nek elfogadását, s a megoldás kulcsát a nagyobb költségvetési támogatásban látja. Hogyan lehet azonban egy 55%-os eredményességgel működő szolgáltatás fejlesztése mellett érvelni?

Végezetül a referenz-könyvtárosokat az a veszély fenyegeti, hogy elvesztik az uralmat saját környezetük és sorsuk fölött. Mivel a személyes kapcsolat enyészőben van, a referenz-pult eltűnik, vagy igen sok referenz-pult kerül a helyére (hiszen minden munkaállomás ekként működik), a referenz-könyvtáros helye pedig bizonytalanra válik a folyamatban.

Ez utóbbinak három velejárója van: a személyes aggodalom és stressz megbénít és nem engedi, hogy a könyvtáros éljen a lehetőségekkel; a keletkező új, digitális alapú információs infrastruktúrából hiányozni fog az a lényeges szaktudás, amellyel a referenz-könyvtáros rendelkezik; a holnap referenz-szolgáltatásait (ha ennek lehet hívni őket) már most mások tervezik és nyújtják számukra.

Három olyan, külső erőt lehet azonosítani, amelyek újraformálják a referenz-igényeket.

1. A technológiai hatása az oktatásra és az emberi értelemre. Nem a technológiai teszi szükségessé a változtatást, hanem az, amire használják. Nemcsak a távoktatás, hanem a helybeli oktatás módszereit is alapvetően meghatározzák a technológia lehetőségei. Az aszinkron oktatási folyamatban függetlenül fizikai helyüktől kell kielégíteni a hallgatók referenz-igényeit.
2. Az új generáció már egészen másképpen viszonyul a webhez, hiszen abban és használatában nőtt fel. Mégis szüksége van segítségünkre, amit most már a technológia közvetítette, új referenz-formákkal kell megadnunk.
3. Az oktatás egyre jobban kommercializálódik, ami azt jelenti, hogy az emberek hajlandók fizetni az oktatásért, a tudás megszerzéséért egyfelől, egyes szervezetek és intézmények pedig meglátják ebben az üzleti lehetőséget másfelől. Kérdés, hogy a kereskedelmi alapon működő

egyetemek, működtetnek-e egy 55%-os hatékonyságú szolgáltatást? Hiszen új, kereskedelmi versenytársak jelentek meg a terepen (AltaVista, AskJeeves, Yahoo! stb.).

A túlélés kérdése nyitott; átalakulás és a hasznosság igazolása nélkül a referenz-szolgálat jövője bizonytalan.

(Papp István)

01/061

GARNSEY, Beth A. – POWELL, Ronald R.: Electronic mail reference services in the public library = Ref.User Serv.Q. 39.vol. 2000. 3.no. 245-252.p. Bibliogr. 26 tétel.

Referenz-szolgáltatás e-postával az amerikai köz-könyvtárakban

Elektronikus posta; Felmérés [forma]; Közművelődési könyvtár; Referenz

Annak ellenére, hogy egyre több könyvtár nyújt referenz-szolgáltatásokat elektronikus posta útján, erről nem sok információ jelent meg a szakirodalomban. A szerzők az ilyen szolgáltatásokat nyújtó amerikai köz-könyvtárak, illetve a szóban lévő szolgáltatások használói között végeztek felmérést. A résztvevő könyvtáraknak postán küldték ki a kérdőíveket, a használóknak pedig a weben tették elérhetővé ezeket. A kérdések három fő csoportja: 1) a szolgáltatás könyvtári adminisztrációjának jellemzői; 2) a használók jellemzői és elégedettségük a szolgáltatással, 3) a beérkezett referenz-kérdések tematikus csoportosítása. Összegzésként azt lehetett megállapítani, hogy az e-postán küldött referenz-szolgáltatások jellemzői jelentősen eltértek egymástól, de a használók, akik egyszerűsége és kényelme miatt választották ezt a megoldást, legnagyobb részt elégedettek voltak az eredménnyel.

(Autoref.)

Lásd még 42

Témafigyelés

01/062

TREHUB, Aaron: MyLibrary oder Interaktive Dienstleistungen: die Erfahrung einer akademischen Bibliothek = NFD Inf. 51.Jg. 2000. 6.no. 367-372.p.

Res. angol nyelven

MyLibrary avagy interaktív szolgáltatások: egy egyetemi könyvtár tapasztalatai

Egyetemi könyvtár; Ember-gép kapcsolat; Figyelőszolgálat; Számítógép-hálózat; Térítéses szolgáltatás

Az Egyesült Államokban és más országokban egyre népszerűbbek az interaktív, személyre szabott, web-alapú szolgáltatások. Könyvtári környezetben az ilyen szolgáltatások igény szerint alakítható honlapok és automatikus SDI szolgáltatások formájában jelennek meg. A cikk egy amerikai egyetemi könyvtár tapasztalatait ismerteti, és javaslatokat tesz a jövőbeli fejlesztésre.

(Autoref.)

Könyvtárközi kölcsönzés, dokumentumszolgáltatás

01/063

MASSIE, Dennis: The international sharing of returnable library materials = Interlend.Doc.Supply. 28.vol. 2000. 3.no. 110-115.p.

Visszaküldendő könyvtári anyagok nemzetközi kölcsönzésének (szállításának) gazdaságossága

Együtműködés -nemzetközi; Felmérés [forma]; Gazdaságosság -könyvtárban; Könyvtárközi kölcsönzés

A cikk a nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés keretében kölcsönzött, visszaküldendő dokumentumok szállításának költségeivel és kockázataival foglalkozik. Ismerteti a Research Libraries Group SHARES programjában részt vevő országok erőfeszítéseit az akadályok leküzdésére. Olyan lépéseket javasol, amelyek eredményeként értékes kutatási anyagok nemzetközi megosztása rutin-tevékenységgé válhat.

(Autoref.)

01/064

CHUDNOV, Daniel: Docster: the future of document delivery? = Libr.J. 125.vol. 2000. 13.no. 60-62.p.

Docster: a dokumentumszolgáltatás jövője?

Dokumentumszolgáltatás; Számítógép-hálózat; Szerzői jog; Szoftver

A Napster – ha valamilyen bíróság még be nem tiltotta végleg – megérdemel egy pillantást. A hihetetlenül hatékonyan működő, és a használó számára rendkívül egyszerű rendszer egyrészt egy egyetemes zene-másoló eszköz, másrészt egy elosztott fájl-rendszer. (Népszerűségére jellemző, hogy számos egyetemen már tiltották a hozzáférést, mert intenzív használata túlterhelte az internet-hozzáférést.) A Napster átlagosan 3-5Mb méretű MP3 fájlok keresésére és letöltésére szolgál: egyszerű protokollal, egy viszonylag új számítógép és internet-kapcsolat kell csak hozzá. Egyszerűsége a katalógizálás- és nyilvántartás-mentességben rejlik. Mindössze a megfelelő fájlok megosztásának szándéka szükséges hozzá: ha van .mp3 fájlom, csak annyit kell megadnom, hogy szükség esetén a Napster szerver hol keresse, s ha én szeretnék egy nótát, a

Napster szerver keresi meg a 2-3 ezer éppen bejelentkezett használó fájljai között, s megküldi gépemre a másolatot. Nincs adatbázis, nincs egy központi másolat-gyűjtemény, amelyből valaki szolgáltat (ezért is bonyolult a kérdés copyright-oldala), egy személy ad egy másolatot egy másik személynek, a Napster csak közvetíti, illetve lebonyolítja ezt.

A szerző elképzelése szerint ugyanezen az elven más fájlok, adott esetben dokumentumok (azok másolatai) is hozzáférhetővé tehetők. A *Docster* fantázianevű elképzelt rendszer megtakarítaná a sokszoros másolás és megküldés munkálatait, a ma is létező jogdíj-fizetési és egymás közti elszámolási rendszer (a *Copyright Clearance Center*nek, illetve az *Electronic Fund Transfer System* révén) pedig továbbra is működhetne.

Képzeld el a következő esetet. „A” kutatónak „X” egyetemen szüksége van egy cikkre, docsterkliense az „X” egyetemi könyvtár docster-szerverének használatára van konfigurálva; „X” egyetemi könyvtár docster-szervere keresi a cikket más egyetemek docster szerverénél; „Y” egyetemi könyvtár tudja, hogy az ottani „B” kutatónak megvan a cikk, tehát azt mondja „B” kutató docster kliensének, hogy küldjön egy másolatot „A” kutatónak; „A” kutató elolvassa cikket, felhasználja munkájában, Nobel-díjat kap, amelyből „X” egyetemet adományban részesíti.

Ebben a néhány perces – csak a kérdés és a letöltés időigényes – folyamatban mindkét könyvtár tud a kért cikkről, de az egész intézményi szinten marad. Ha jogdíjat kell fizetni, „X” könyvtár megterheli „A” kutató keretét (már ha erre érvényesen megállapodott a kutató és a könyvtár), „Y” könyvtárnak nem kellett levenni semmit a polcra, és „B” kutató akár otthon főzhetett is az egész procedura alatt, s egyik könyvtárnak sem kellett közvetlenül egy másolatot sem tárolni, sem elküldeni.

A jelenleg működő Napster protokoll-variációk könnyen átalakíthatók lennének, a docster kliens-

szoftverek szükséges integrálása a bibliográfiai meta-adatokkal sem tűnik nehéz feladatnak. Tekintettel arra, hogy a docster bevezetésével minden cikkről (dokumentumról) csak egyetlen egyszer, az első kérés kielégítésére kellene másolatot készíteni (ha az első kérő gépe online állapotban van, a következő kérés már az első kérő gépén lévő másolatról elégíthető ki), az időmegtakarítás is jelentős.

A *Library Journal* szerkesztősége vitát vár a kérdésről.

(Mohor Jenő)

01/065

CORNISH, Alan: The Relais document delivery system: An innovative model for resource sharing = *J. Interlibr. Loan Doc. Del. Inf. Supply*. 10. vol. 2000. 3. no. 77-84. p. Bibliogr.

A Relais nevű hatékony dokumentumszolgáltató rendszer bemutatása

Dokumentumszolgáltatás; Könyvtárközi kölcsönzés; Szoftver

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

A cikk a Relais nevű számítógépes dokumentumszolgáltató rendszert ismerteti, amelynek segítségével a könyvtárak teljes mértékben automatizálhatják a könyvtárközi kölcsönzés és dokumentumszolgáltatás munkafolyamatait. A Relais sikeres rendszernek bizonyult az amerikai Nemzeti Orvosi Könyvtárban (National Library of Medicine), és elődjét, az IntelliDoc-ot a CISTI-ben (Canada Institute for Scientific and Technical Information) telepítették sikeresen. A cikk három funkciót ismertet részletesen: a kért dokumentumok digitalizálására használt szkennelő munkaállomást; a különféle szállítási módszerek (beleértve az elektronikus továbbítást) támogatását végző modult, és azt a

funkciót, amellyel részletes adatok kérhetőek le a Relais-vel feldolgozott kérésekről.

(Autoref.).

01/066

ROSEMANN, Uwe: Die subito-AG – noch nicht am Neuen Markt, aber schon ein richtiges Dienstleistungsprodukt? = Buch Bibl. 52.Jg. 2000. 8.no. 520-523.p.

Üzleti vállalkozás lesz a Subito nevű dokumentum-szolgáltatási rendszer

Dokumentumszolgáltatás; Térítéses szolgáltatás

A Subito dokumentumszolgáltató rendszer megtervezése 1994-ben indult szövetségi-tartományi kezdeményezésre; maga a szolgáltatás 1997-ben kezdte meg az üzemszerű működést. 72 (gyorsszolgáltatás 24) óra alatt vállalják e-mailen, ftp-vel, postán és faxon a dokumentumok (cikkmásolatok) eljuttatását a megrendelőhöz. Nem kereskedelmi célú megrendelőknek az elektronikus megrendelésért és dokumentumszolgáltatásért dokumentumonként 5 DM-et, a postai szolgáltatásért 8 DM-et, faxért 10 DM-et számítanak fel. A gyorsszolgáltatást a nem kereskedelmi célú megrendelőknek és a kereskedelmi megrendelőknek a 24 szolgáltató könyvtár egyedi árait számítják fel. A monográfiák küldése még kísérleti stádiumban van, valószínűleg 13 DM-be fog kerülni. A szolgáltatási módok közül legnépszerűbb az e-mail (43%), ezt követi a postai szolgáltatás (40%), és az ftp (12%), 5% az egyéb módok (fax, futár és sajátkezű elvitel) részaránya.

Amikor 1999 végén lezárult a Subito-program kezdeti szakasza, különböző koncepciókat dolgoztak ki a szolgáltatás folytatására és finanszírozására. Szóba került, hogy a szolgáltatást vegye át Észak-Rajna-Vesztfália. A résztvevő könyvtárak egy másik elképzelés mellett voksoltak. A hannoveri Műszaki Könyvtár és Tájékoztatási Központ (TIB) koncepciója szerint a szolgáltató könyvtárak konzorciumot alakítanak, amely a szolgáltatást üzemelteti és

a bevételekből egy titkárságot is fenntart. A személyzet alkalmazását az Oktatás- és Tudományügyi Minisztérium vállalta határozott időre egy projekt keretében. További alkalmazásuk a Subito üzleti eredményességétől függ. A konzorcium ügyvezetője a TIB igazgatója. A számítóközpont a TIB-ben van. A Subito alapító tagjai a braunschweigi egyetemi könyvtári a brémai állami és egyetemi könyvtár és a kielii központi közgazdaságtudományi könyvtár. A szolgáltató könyvtárak közvetlen kapcsolatban állnak a megrendelőkkel.

A szolgáltatást szeretnék nemzetközivé tenni: a külföldnek is szolgáltatni, illetve külföldről dokumentumokat fogadni. Szerződés kötés előtt állnak a holland PICA-val és az amerikai OCLC-vel, tárgyalások folynak a svájci ETH-val.

A dokumentumszolgáltatásban egyre nagyobb az elektronikus dokumentumok szerepe. A Subito a kiadókkal tárgyalásokat folytat a licenz-szerződésekről és a használati modellekről. Hosszú távon szeretné szolgáltatásait önfenntartóvá tenni.

(Hegyközi Ilona)

Lásd még 41, 100

Hátrányos helyzetű olvasók ellátása

Lásd 67